

Д-р Мирјана Најчевска

**МЕЃУНАРОДНИ
СТАНДАРДИ ЗА
ФОРМИРАЊЕ
НАЦИОНАЛНИ ТЕЛА ЗА
ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИ-
ТЕ ПРАВА И ПОТРЕБАТА
ОД ФОРМИРАЊЕ ВАКВО
ТЕЛО ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

АПСТРАКТ

Националните институции за човекови права претставуваат нов фактор на меѓународната сцена. Стандардизацијата на нивната структура и мандат во Париските принципи ја зајакнува нивната улога како на национален така и на меѓународен план. Во Република Македонија постои потреба од формирање на ваква институција, а нејзиното формирање би претставувало голем исчекор во насока на соодветна имплементација на меѓународните стандарди за човековите права на национално ни-

Mirjana Najchevska, Ph.D.

INTERNATIONAL STANDARDS FOR ESTABLISHMENT OF NATIONAL BODIES FOR PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND THE REQUIREMENT OF ESTABLISHMENT OF SUCH A BODY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

ABSTRACT

The national human rights institutions represent a new factor at the international stage. The standardization of their structure and term of office in the Paris Conventions strengthens their role at both national and international plan. The requirement in terms of an establishment of such an institution is evident in the Republic of Macedonia. Its establishment would represent a major step concerning appropriate implementation of the human rights international standards at a national level, as a means of connecting with

во, и начин за поврзување со меѓународните мрежи на овие институции.

Клучни зборови: човекови права, заштита, институции, стандарди

the international networks of these institutions.

Key words: human rights, protection, institutions, standards.

Е-маил: najce2000@yahoo.com

I. ЗОШТО НАЦИОНАЛНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА?

Човековите права и слободи претставуваат ново кредо на 20-от и 21-от век. Синусоидата која го одбележува нивото на интерес на пошироката меѓународна заедница за човековите права е тесно испреплетена со позицијата којашто и се доделува на државата во нивното прифаќање, промоција и заштита. Во одредени моменти од својот развој, концептот за основните човекови права и слободи се издигнува до ниво на суштински составен елемент на современата демократија, за во следниот момент да завладее своевидна апатија и да биде запоставена неговата имплементација во практиката. Според некои аналитичари (R. Silberman Abella, 1998)¹, амбивалентноста на моменталната состојба се карактеризира со доминантно присуство на линијата на еден нов пуританизам, од една страна, и на растечкиот фундаментализам, од друга. Според авторот, и едниот и другиот се базираат на религијата и ревитализираната улога на религиозните догми и вредности што опасно го загрозува концептот за човекови права по сите линии на неговото базично дефинирање (достоинство, индивидуалност, универзалност, слобода, избор, еднаквост и различност).

Префрлањето на топката на одговорноста помеѓу меѓународната заедница и државата, го забавува придвижувањето напред, а на моменти предизвикува и потполн застој. Многу видлива манифестација на оваа ситуација е замената на првобитниот ентузијазам на младите демократии по завршувањето на “студената војна”, со апатија и губење на темпото на трансформација и прифаќање на меѓународните стандарди за човековите права.

Со цел извлекување од своевидниот мртв од кој се западна кон крајот на 20-от и почетокот на 21-от век, промовирана е нова перцепција на развојот на демократијата како суплементарна со концептот за човековите права и основни слободи. Во ова ново видување, не е доволно државата да декларира прифаќање на стандардите на концептот за човековите права, или, дури и да пристапи кон базичните меѓународни договори кои ги регулираат. Државата којашто претендира да биде идентификувана како демократска, мора да покаже спремност за имплементација на стандардите за човековите права во наци-

оналното законодавство, решеност да се преземат сите потребни активности во насока на фактичко практикување на правата од страна на граѓаните, и успешност во создавањето систем од контролни механизми и механизми на заштита заради превенција и санкционирање на случаите на повреда и прекршување на човековите права и слободи.

Во генералното димензионирање на базичните човекови права како права коишто се дефинираат во меѓународните документи и во процедура што се одвива на меѓународно ниво, меѓутоа, коишто можат да би имплементирани, практикувани и заштитени пред се на национално ниво, се редефинира и прецизира улогата на националната држава. Тргувајќи од Преамбулата на Универзалната декларација за човекови права, според која “суштетсвено е човековите права да бидат заштитени со закон, а човекот да не биде принуден последен излез да бара во побуната против тиранијата и угнетувањето”, целокупниот развој на концептот за човекови права се поставува во динамичен сооднос со државата. Во овој сооднос многу конкретно се дефинира преодот од нивото на чиста вредносна димензионираност на стандардите за човекови права (систематизирана во декларации и заложби), кон правна детерминираност (обликувана во норми и институции). Ова се одвива во две комплементарни развојни линии: развој на механизмите на меѓународното право и меѓународната заедница и развој на националните механизми (нормативни и институционални).

Трансформацијата на човековите права од политички заложби во правно детерминирани и заштитени права, и претворањето на меѓународната реторика во конкретно практикување на правата во секојдневниот живот, е возможно единствено во услови кога се градат и соодветни структури, институции и механизми кои ќе ја гарантираат одржливоста на овој процес.

Во напорите да се изгради што е можно посфикасен национален систем којшто ќе ја обезбеди оваа трансформација, дизајнирана е идејата за постоење на Национални институции за човекови права (понатаму во текстот скратено: НИЧП)².

НИЧП претставуваат спој на меѓународните заложби за национално структурно-институционално покривање на договорната материја за човековите права, и напорите на националните држави да обезбедат имплементација на меѓународните стандарди и да бидат препознаени како демократски држави во новата перцепција на современата демократија. Оттука, НИЧП се димензионираат, и како специфични структури и дел од националните системи на заштита на човековите права, но и како поврзочна структура со меѓународниот систем на заштита создадена врз основа и со примена на меѓународно дефинирани стандарди.

НИЧП се формираат уште од самиот почеток на формулирањето на меѓународните стандарди за човекови права, меѓутоа, дури во почетокот на 90-тите, ООН започнува активности со кои се поддржува и стимулира создавањето на независни национални тела за човекови права од страна на државата,

или во тесна соработка со државата, коишто би ја вршеле оваа функција. Во 1990 се идентификувани осум НИЧП во целиот свет, во 2002 година овој број е подигнат на 55, денес се акредитирани над 110 НИЧП, а постојат многу поголем број кои од различни причини не се/не можат да бидат акредитирани според Париските принципи, меѓутоа, имаат многу слична улога и мандат³.

Значењето на НИЧП, нивната можна функција во натамошната изградба на целокупниот концепт и посебно улогата во оживотворувањето на меѓународните стандарди на национално ниво, се потенцирани со одржувањето на Првата меѓународна работилница на Национални институции за промоција и заштита на човековите права одржана 1991 година во Париз. Оваа работилница претставува и своевидна пресвртница во третманот на НИЧП од страна на ООН и, во исто време, е искористена за натамошна промоција и дисеменирање на идејата. Целокупната акција е зајакната со дефинирањето на збир од посебни принципи (понатаму познати како Париски принципи), коишто подоцна се прифатени и од страна на Комисијата за човекови права при ООН - со Резолуцијата 1992/54, 1992, и од Генералното собрание на ООН - со Резолуцијата 48/134, 1993.⁴

Во изминатиот седумнаесетгодишен период (од одржувањето на првата работилница во Париз и формулирањето на Париските принципи) прашањето на улогата, местотот и контраверзите поврзани со НИЧП, претставуваат предмет на многубројни анализи. Данскиот институт за човекови права има направено две многу комплексни анализи на експанзијата и значењето на НИЧП во светски размери и посебно на тлото на Европа. Во 2003 година издадена е студијата “Национални институции за човекови права - имплементирање на човековите права” (Kjaerum, M., 2003).⁵ Во 2006 е издадена втората анализа направена од страна на Данскиот институт за човекови права - Еволуцијата на Институциите за човекови права – Улогата на ООН (Pohjolainen, A., 2006)⁶. Целта на двете анализи е да се покаже дека формирањето на Национални институции за човекови права како постојани и независни тела, кои ги формираат државите заради промовирање и заштита на човековите права, претставува позитивен процес кој зема се поголем замав и покажува позитивни резултати. Меѓутоа, во исто време, со овие анализи се отвораат и низа прашања кои се поврзани како со формирањето и акредитацијата на НИЧП, така и со нивното практично дејствување.

Natamo{niot легитимитет НИЧП го градат со проширувањето на важењето на Париските принципи и надвор од ООН. Прифаќањето на овие принципи (и натамошното развивање) во регионалните системи на промоција и заштита на човековите права го поттикнува создавањето НИЧП и ја потенцира нивната важност во глобалниот демократски развој (Препорака no. R (97) 14 и Препорака (97) 11 на Совет на Европа).⁷ На долниот графикон (M.Kj?rum, 2003) е многу јасно видлива исклучително големата промена што настанува токму од 1990 година наваму (односно од моментот на поставување на принципите и јасно дефинирање на интересот на меѓународната заедница).

Може да се каже дека своевидно заокружување на процесот на формирање на овие институции претставува формирањето и почетокот на функционирањето на Агенцијата за основни човекови права, како центар за експертиза на прашањата поврзани со човековите права на ниво на Европска унија.⁸ Во предлогот за донесување регулатива со која ќе се формира специјална агенција за човекови права во ЕУ, се објаснува дека: обезбедувањето на основните слободи зависи од постоењето на соодветни управувачки механизми кои овозможуваат овие права да бидат земени во целост во предвид во градењето на политиките и во одлучувањето во Унијата. Ова подразбира не само адекватна нормативна рамка туку и соодветни структури и соодветни ресурси кои ќе бидат издвоени за оваа намена.⁹

II. ШТО ПРЕТСТАВУВА НАЦИОНАЛНАТА ИНСТИТУЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА?

Наједноставна дефиниција е дека: НИЧП се државни структури (агенции) чија основна цел е имплементација на меѓународните норми за човековите права на национално ниво. (C.Cardenas, 2001)¹⁰ Тоа се организации спонзорирани и финансирани од државата, со уставно или законски дефинирана структура и мандат, и со овластувања кои им овозможуваат промовирање и заштита на човековите права на национално ниво. НИЧП е механизам преку којшто државата ја исполнува својата обврска „да ги преземе сите соодветни активности” за да обезбеди практикување на сите меѓународно признаени човекови права на национално ниво. Создавањето на НИЧП и нејзиното акредитирање согласно со Париските принципи, само по себе е знак дека земјата сериозно ги сфаќа своите одговорности поврзани со човековите права, а силата на оваа посветеност се мери преку степенот на независност на НИЧП кој е обезбеден во државата и распонот на овластувањата и средствата коишто и се дадени со цел постигнување максимална ефикасност во своето дејствување.

Значењето на збирот од правила дефиниран во Париз може да се побара, како во измерливоста и компаративноста којашто ја овозможува своевидната унификација на структурата и дејствувањето на различните национални институции, така и во поттикнувањето на државите да го применат збирот од стандарди, како минимум кој гарантира соодветна имплементација на меѓународните договори за човекови права.

Самиот документ е изработен во форма на многу прецизен прирачник за формирање на НИЧП. Во структурата на документот се опфатени:

1. Компетенциите и одговорностите коишто треба да ги имаат овие институции
2. Составот и гаранциите за независност и плурализам
3. Методите на работа
4. Принципите поврзани со статусот на комисијата доколку има квази-правосудни компетенции

Според Париските принципи, за да може една НИЧП да биде акредитирана во рамките на ООН, односно, во регионалните структури на НИЧП, таа треба да поседува:

1. Независност гарантирана со устав и/или со закон – подразбира не само втемеленост на формирањето на овие институции во Уставот или специјализиран закон, туку и јасна дефиниција на компетенции кои треба да овозможат промоција и заштита на човековите права. Независноста на персоналот што ја сочинува оваа институција се постигнува со дефинирање на такви процедури на избор/именување кои ќе обезбедат непартијност и дејствување во лично својство;
2. Автономија во дејствувањето – се постигнува со воспоставување на однос на одговорност и отчетност пред највисокото законодавно тело на државата (Парламент, Собрание);
3. Плурализам – се стимулира воспоставување на колективно раководно тело, меѓутоа се однесува и на составот на сите вклучени во работата на НИЧП. Во работата на институцијата треба да се обезбеди релевантна партиципација на претставници на општествениите структури ангажирани во промовирањето и заштитата на човековите права (НВО, професионални организации, водечки претставници на филозофската и религиозна мисла, универзитети, експерти поединци од различни области). Во работата на овие институции можат да бидат вклучени и претставници на Парламентот и на владини структури, меѓутоа само во советодавна/консултативна улога.
4. Широки овластувања кои почиваат на универзалните стандарди за човекови права – мандатот на овие институции треба да биде што е можно поширок (како во смисла на областите што се покриваат, така и во однос на формата на сопственото дејствување). Работата на индивидуални случаи и постапките по жалби на граѓани треба да биде второстепена во однос на другите активности што се поврзани со промоцијата и застапувањето на човековите права;
5. Соодветни ресурси - обезбедување материјална самостојност (со дефинирање на посебна буџетска ставка за нивното функционирање и можност за самостојно располагање со доделените средства);
6. Соодветно овластување кое ќе овозможи достап до документи, органи и личности.

Како што веќе спомнавме, Париските принципи се промовираат како минимум стандарди коишто треба да бидат почитувани во структурирањето на НИЧП (Pohjola A., 2006), односно, како ориентациона рамка во која државите можат да ги формираат своите сопствени институции. Во оваа смисла, на Париските принципи, може да гледаме и како на компромисни решенија кои би требало да акомодираат различни влади (во многу разновидни политички, економски, историски и културни опкружувања), а не како на правила кои би ги уплашиле и дестимулирале државите во процесот на формирање на ва-

кви институции. Главна цел на НИЧП е да и овозможат на државата да работи поефикасно во гарантирањето на човековите права во рамките на сопствениот правен систем, односно, формирањето на НИЧП треба да го зајакне имплементирањето на обврските и ветувањата кои ги дале државите во врска со човековите права и слободи.

Задачите кои треба да ги има предвид НИЧП формирана според Париските принципи (<http://www.nhri.net/pdf/ParisPrinciples.english.pdf>) можат да се систематизираат во неколку области:

1. Ги промовира и штити човековите права;
2. Доставува мислење, препораки, предлози и извештаи кои се однесуваат на промоцијата и заштитата на човековите права до Владата, Парламентот и било кој друг релевантен државен орган;
3. Ги анализира постоечките закони и предлозите за нови закони или измени на закони, подзаконските акти и сите останати документи (посебно од областа на правосудството), од аспект на човековите права, и дава предлози во насока на соодветна имплементација на принципите на концептот за човековите права во сите нормативни решенија во државата;
4. Предлага донесување на нови закони, промени на закони и промени во административните мерки;
5. Реагира на секоја ситуација на повреда на човековите права и подготвува посебни извештаи за глобална ситуација со човековите права во државата и за состојбите во одделни области од посебен интерес;
6. Го насочува вниманието на власта кон повреди на човековите права во одредени области и во одделни делови од државата и предлага решенија за надминување на ситуациите на повреда на човековите права;
7. Промовира и обезбедува хармонијација на националната легислатива и практика со меѓународните инструменти за човекови права кои ги има ратификувано државата;
8. Поттикнува ратификација на меѓународни документи кои уште не се ратификувани и создава услови за нивна имплементација на национално ниво;
9. Помага во подготовката на извештаите кои државата има обврска да ги доставува на регуларна и ad hoc основа до телата на ООН и до други регионални тела и институции, и го изразува своето издвоено мислење доколку е потребно;
10. Соработува со ООН и другите организации во рамките на ООН системот, со регионалните структури и со националните институции на други држави во сферата на човековите права;
11. Помага во подготовката на програми за обука за човекови права и истражувања поврзани со човековите права, и го помага остварува-

- њето на овие програми на сите нивоа од образовниот процес;
12. Ги афирмира човековите права и ги поддржува сите напори насочени кон борба со сите форми на дискриминација, со подигање на свеста на населението и мобилизирање на медиумите;

Во Париските принципи не е дефиниран конкретен модел на НИЧП, ниту пак е изразена преференција кон одреден вид на ваква институција. Кој модел ќе го избере една држава не претставува суштинско прашање и зависи во голема мера од нејзиниот правен систем, поранешните традиции, политичката ситуација, историските искуства, економските состојби и општествените потреби, како и од примерот и искуствата на соседните држави или други за нив важни држави. Во практиката, овие институции имаат прифатено многу различни форми и функции кои зависат од националниот контекст во кој се развиваат и дејствуваат.¹¹ Името на НИЧП исто така не е суштинско во однос на можноста една институција да се акредитира според Париските принципи. Флексибилноста на составот, структурата и надлежностите на НИЧП е од исклучителна важност во дисеменијата на идејата и тие не се поврзани со поддршката којашто НИЧП ја добиваат од страна на Високиот комесар за човекови права и од другите меѓународни организации. Меѓутоа, и покрај прифатените разлики, од овие институции се очекува да споделуваат одредени заеднички елементи: да работат независно од власта, да соработуваат со релевантните актери на национално и на меѓународно ниво, да придонесуваат во имплементацијата на меѓународните стандарди за човековите права на национално и меѓународно ниво и да ја остваруваат улогата на заштитник, експерт и едукатор за човекови права.

Суштински за формирањето на НИЧП е недвосмисленото манифестирање на определеноста на власта да стане дел од државите кои живеат врз основа на почитување на човековите права, што го потврдува со самиот акт на прифаќање и примена на меѓународните стандарди во формирањето на сопствените национални институции во оваа област. Овој пристап е посебно важен од аспект на можноста којашто стои пред НИЧП директно да соработува со Обединетите Нации, со регионални институции, како и со НИЧП од други земји кои се надлежни на полето на заштита и промовирање на човековите права.

Сериозноста на заложбата на меѓународната заедница и поддршката на формирањето НИЧП е потврдена со формирање на репрезентативно тело на националните институции за човекови права. Ова тело има за цел, поддршка на креирање и зајакнување на националните институции кои се формираат врз основа на Париските принципи.

Вака отворено искажаниот интерес и поддршка која меѓународните структури ја даваат на НИЧП, има исклучително значење за нивното функционирање. Меѓутоа, уште позначајно е тоа дека ваквиот однос на меѓународната заедница ги поттикнува и самите држави на трансационално комуни-

цирање и развој на транснационални процеси поврзани со промоцијата и заштитата на човековите права. Од многу практични причини (привлекување на што е можно поголем број држави во овој процес на меѓусебна комуникација), дел од меѓународните организации прифаќаат многу пофлексибилен приод во процените за соодветноста на одделни НИЧП, и не се придржуваат стриктно до барањата на Париските принципи. Кон истата практика се приклучува и Меѓународниот координативен комитет на НИЧП, којшто го отворил своето членство на широк дијапазон институции за кои не може да се рече дека во стриктни термини се структурирани по Париските принципи. Без овој пристап голем број Омбудсмани во Европа и Латинска Америка не би можеле да бидат препознаени и регистрирани како НИЧП.

Едно од можните прашања кои се поставуваат во врска со етаблирањето на НИЧП (посебно во контекстот на нивното меѓународно и регионално поврзување) е нивниот однос со цивилното општество. Искуствата покажуваат дека постои евидентна опасност државата да ги идентификува овие институции како доволни за промоцијата и заштитата на човековите права, и да ја негира улогата на невладините организации кои се занимаваат со човекови права (односно, да не чувствува обврска за обезбедување поддршка и развој на овие организации). Не е случајна загрижата дека овие институции можат да узурпираат и дел од средствата и просторот кој, инаку, би го заземале невладините организации. Од друга страна, постоењето на НИЧП во една држава може да значи отворање нови можности за остварување на континуирано влијание на невладините организации врз државата. Соодветната поставеност на НИЧП може да отвори нови канали за иницијативи кои доаѓаат од страна на НВО или за сугестии и заеднички настап на НВО и државните структури.¹²

Второто прашање кое често се поставува е нивната можност да одговорат на очекувањата на граѓаните кога станува збор за прекршување на човековите права. Постојењето на една ваква институција вообичаено кај граѓаните создава очекување дека е тоа местото каде што ќе можат да реагираат и каде што ќе може да им се пружи соодветна помош во решавањето на нивните конкретни, поединечни проблеми. Структурата и поставеноста на овие тела вообичаено не обезбедуваат и директна заштита при конкретни повреди на човековите права, односно директна интервенција пред државните органи, што кај граѓаните предизвикува незадоволство и чувство на осуетеност.

Третото прашање е поврзано со двојната улога во која се појавуваат државите: како бранители на човековите права и како повредувачи на истите тие права. Можноста државата да создаде тело кое ќе има такво ниво на независност и моќ за да се спротистави токму на случаите на прекршување на правата од страна на државата претставува голем предизвик, кој не секоја држава може да го исполни на потребното ниво.

Меѓутоа, токму оваа нивна поставеност (на независни државни структури), ја претставува всушност и основната предност на НИЧП. Имено, тие не само што се појавуваат како медијатори меѓу државата и општеството (граѓа-

ните), туку и меѓу државата и меѓународната заедница. Имено, како што веќе спомнавме, транснационалните поврзувања на овие институции овозможуваат идеите и заложбите кои не успеваат да се пробијат на национално ниво да добијат меѓународна поддршка и да придонесат не само за менување на практиката, туку и за менување на целокупната легислатива којашто стои зад одредена активност. Трансдржавните мрежи кои ги градат овие институции ги става во улога на значаен меѓународен играч и промотор на концептот за човековите права.

III. СОСТОЈБАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПОТРЕБАТА ОД ФОРМИРАЊЕ НИЧП ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Изградбата на демократскиот систем во Република Македонија и прифаќањето на владеењето на правото како принцип на функционирање на државата се директно поврзани со нивото на разбирање на човековите права и слободи, застапеноста на перспективата на човековите права и слободи во легислативата и создавањето соодветни механизми за заштита на човековите права и слободи.

Во актуелниот момент, во Република Македонија постојат три уставни тела за заштита на човековите права:

- Народен правобранител (чиј мандат е заштита на уставните и законските права на граѓаните и на сите други лица кога тие се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања);
- Постојана парламентарна анкетна комисија за заштита на човековите права (чиј мандат е поврзан со утврдување на одговорност на носителите на јавните функции);
- Комитет за односи меѓу заедниците.¹³

Со закон се формирани и неколку други тела кои имаат специфична (пред се посредна) улога во заштитата на човековите права (како што е Државната комисија за спречување на корупција¹⁴).

Како најблиска институција до принципите врз кои се формираат НИЧП може да се смета Народниот правобранител (Омудсман). Меѓутоа, и во Уставот и во Законот за народен правобранител¹⁵, оваа институција е дефинирана на начин кој во голема мера отстапува од определбите дадени со Париските принципи. Мандатот на Народниот правобранител е дефиниран во членот 2 од Законот

Народниот правобранител, според кој: “Народниот правобранител е орган на Република Македонија кој ги штити уставните и законските права на граѓаните и на сите други лица кога им се повредени со акти, дејствија и пропуштања на дејствија од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања и кој презема дејствија и мерки за за-

штита на начелата на недискриминација и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во органите на државната власт, органите на единиците на локалната самоуправа и јавните установи и служби”.

Мандатот на Народниот правобранител покрива само една димензија која би можела да се поврзе со НИЧП (заштита на правата на граѓаните која се тие поврзани со дејствувањето на државните органи). Делумно зафаќа во некои од останатите димензии (како ограничен мониторинг и ограничена советодавна функција), меѓутоа во основа не опфаќа ниту една од областите во кои би требало да функционира НИЧП структурирана врз основа на Париските принципи.

Од изнесеното следува заклучокот дека, во моментот, во Република Македонија нема национална институција која би била формирана врз основа на Париските принципи, односно која е или може да биде акредитирана врз основа на овие принципи. Ова произлегува од таму што мандатот на постојните институции за човекови права не ги опфаќа:

- заштитата на човековите права надвор од државните органи и органите со јавни овластувања;
- мониторингот на глобалната ситуација со човековите права и ситуацијата по области;
- истражувања, анализи и градење бази на податоци поврзани со човековите права;
- едукација, тренинзи и кампањи за човековите права;
- работа на хармонизација на домашната легислатива и практика со меѓународните стандарди.

Отсуството на ваква институција се манифестира во повеќе области и педизвикува синцир од меѓусебно поврзани последици. Прво, една од значајните последици од отсуството на НИЧП е недостатокот од бази на податоци за глобалната состојба со човековите права во државата, и за состојбата со човековите права во одделни области. Поради ова, политиките и активностите кои наводно се прават во функција на подобрување на состојбата со човековите права, всушност не се потпираат врз релевантно засновани заклучоци, туку врз претпоставки и процена на надворешни манифестации. Во синцирестатат поврзаност, ова понатаму резултира и со отсуство на разработена стратегија за промоција на човековите права и слободи (во насока на подигање на свеста на граѓаните за нивните права, и подигање на капацитетите на државните органи во насока на почитување, застапување и заштита на човековите права), како и во недостаток од соодветни алатки со кои државните органи ќе обезбедат присуство на перспективата на човековите права во изработката на законските и подзаконските акти, како и во дефинирањето на заштитните механизми што им стојат на располагање на граѓаните за заштита на нивните права.

Од друга страна, активностите поврзани со асоцијацијата кон Европската Унија (реформата на правосудниот систем, реформата на полицијата, про-

мените во легислативата) се непосредно поврзани со барање за постоење на високо ниво на свест за концептот на човековите права и слободи и постоење на практични алатки тој концепт да биде имплементиран како составен дел на овие процеси.

Создавањето на НИЧП според Париските принципи може да има повеќекратно позитивно значење за Република Македонија:

1. Да претставува нов поттикнувачки елемент во имплементацијата на принципите на човековите права којшто ќе обезбеди јасна перспектива на развојот на демократијата и одржливост на институционалните и нормативните промени кои се во тек.
2. Да се појави како додатна позитивна референца во започнатите интеграциски процеси.
3. Да обезбеди соодветно имплементирање на ратификуваните меѓународни договори и соодветно извршување на договорните и извештајните обврски на државата.

Поконкретно, потребата од постоење на ваква институција може да ја лоцираме во:

1. Потреба од соодветни податоци за човековите права кои ќе имаат таков квалитет кој ќе овозможи соодветно информирање на релевантните политички фактори и ќе го подобри процесот на донесување одлуки во сферата на човековите права;
2. Потреба од систематско и континуирано набљудување на состојбата со човековите права во сите сфери од општествениот живот (работењето на државните органи, на јавните служби и на приватниот сектор), со цел релевантно идентификување на приоритетните области на дејствување;
3. Потреба од континуирано промовирање на човековите права, дисеминација на знаењето и соодветно информирање на граѓаните за правата и механизмите што им стојат на располагање за нивна заштита;
4. Потреба од координација со соодветните институции на регионално и на светско ниво и воспоставување цврсти канали на соработка и влијание во меѓународните организации (ООН, Советот на Европа, ЕУ);
5. Потреба од усогласен настап со настапот на регионалните и меѓународни организации и хармонизација со стандардите на ЕУ.

Како можни цели за формирање на една ваква институција може да ги посочиме:

1. Подобрување на дефинициите, остварувањето и компаративноста на податоците за човековите права на национално ниво, а во рамките на исти (слични) такви податоци на регионално и на светско ниво;
2. Изработка на објективни анализи и извештаи, студии, процени и друга евиденција поврзана со човековите права;
3. Развој на аналитички капацитети кои ќе обезбедат соодветна имплементација на меѓународните стандарди, подобрување на условите на национално ниво за нивно практикување и промоција на иницијативи и идеи за нивно натамошно надградување и развој (на национално и на меѓународно ниво)
4. Лоцирање на проблемите и на позитивните практики во имплементацијата на човековите права и нивното практикување на национално и на меѓународно ниво

Ова се само прелиминарни и обоштени заклучоци дадени на ниво на претпоставки. Формирањето на ваква институција бара претходно продлабочено истражување како во однос на мандатот кој би го имала институцијата така и во однос на можниот импакт во натамошниот развој на демократијата во Република Македонија. Во секој случај, ваков вид институција подразбира постоење на Уставна одредба со којашто ќе се гарантира нејзиниот мандат и положбата во рамките на другите државни структури, или, во најмала рака, постоење на посебен закон со кој ќе се регулираат овие прашања.

Консултирани извори:**(Endnotes)**

- 1 R. Silberman Abella, *A generation of human rights: Looking back to the future*, Osgoode Hall Law School of York University on October 7, 1998.
- 2 Интересот за овие институции е како од академски така и од многу практичен карактер. Само како илустрација во прилог е дел од анализите на ова прашање: Human Rights Watch, *Protectors or Pretenders? Government Human Rights Commissions in Africa* (New York: Human Rights Watch, 2001); Linda Reif, "Building Democratic Institutions: The Role of National Human Rights Institutions in Good Governance and Human Rights Protection," *Harvard Human Rights Journal* 13 (Spring 2000): 1-69; International Council on Human Rights Policy, *Performance and Legitimacy: National Human Rights Institutions* (Switzerland: ICHRP, 2000); Anne Gallagher, "Making Human Rights Treaty Obligations a Reality: Working with New Actors and Partners," in Philip Alston and James Crawford, eds., *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000); Paulo Sergio Pinheiro and David Carlos Baluarte, "National Strategies – Human Rights Commissions, Ombudsmen, and National Action Plans," Background Paper for Human Development Report 2000; Robert Brian Howe and David Johnson, eds., *Restraining Equality: Human Rights Commissions in Canada* (Toronto: Toronto University Press, 2000); Brian Burdekin and Anne Gallagher, "The United Nations and National Human Rights Institutions," *Quarterly Review of the United Nations High Commissioner for Human Rights* 1 (Spring 1998); John Hatchard, "National Human Rights Commissions in the Commonwealth." Background Paper for the Conference on Commonwealth Human Rights Initiative/ Institute for Public Policy Research (London, 16-17 October 1997); and George Zdenkowski, "The Role of National Commissions on Human Rights," A Paper Presented at a Workshop Organized by the International Bar Association (London: IBA, December 1996).
- 3 Види: <http://www.nhri.net/nationaldatalist.asp>
- 4 Сите документи поврзани со НИЧП може да се најдаат на <http://www.nhri.net>
- 5 M.Kjærøum, (2003), *National human rights institutions implementing human rights*, Danish Institute for Human Rights, Martinus Nijhoff Publishers
- 6 Anna- Elina Pohjolainen, *The Evolution of National Human Rights Institutions - The Role of the United Nations*, The Danish Institute for Human Rights 2006
- 7 Recommendation no. R (97) 14 Council of Europe; Resolution (97) 11 Council of Europe; European Policy Evaluation Consortium (EPEC), *Preparatory study for impact assessment and ex ante Evaluation of fundamental rights agency (Annexes to the final report)*, Brussels, February 2005 (www.epec.info)
- 8 <http://eumc.europa.eu/fra/index.php>
- 9 Commission of the european communities, *Proposal for a Council regulation (establishing a European Union Agency for Fundamental Rights)*, COM(2005) 280 final, 2005/0124 (CNS), 2005/0125 (CNS), Brussels, 30.06.2005
- 10 Cardenas, Sonia (2001), *Adaptive States: The Proliferation of National Human Rights Institutions*. Carr Center for Human Rights Policy Working Paper T-01-04.
- 11 За различните видови НИЧП види: M.Kjærøum, (2003)

- 12 Дискусијата за интернационализацијата на нормите за човекови права може да се види кај: Louis Henkin, *The Age of Rights*, 2d ed. (New York: Columbia University Press, 1996).
- 13 Устав на Република Македонија (чл. 76, 77 и 78)
- 14 Закон за спречување на корупцијата (2004)
- 15 “Сл. весник на Р Македонија” бр.60/03 од 22.09.2003 година